

ПЛАТФОРМА 2.

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Зелінська Світлана, студентка групи БКП-12

«КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ В. ЛИПІНСЬКОГО ТА Д. ДОНЦОВА, ЇХ АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми: Політична еліта – це та невелика частина нації, яка наділена реальною владою і на якій лежить відповідальність за сучасний стан та майбутнє країни. Формування національної еліти є одним із першочергових завдань сучасного українського суспільства. Тому ідеї українських політичних мислителів Д. Донцова та В. Липинського щодо суті та ролі правлячого класу є вельми актуальними. **Мета** дослідження: проаналізувати трактування національної еліти у творах В. Липинського та Д. Донцова та здійснити їх порівняльний аналіз в контексті актуальних завдань українського націєтворення.

Тисячолітній досвід переконливо свідчить, що у будь-якій, навіть, найдемократичнішій державі, владу безпосередньо завжди здійснює не весь народ, а його незначна меншість. Безпосереднє й постійне здійснення всім народом державної влади неможливе суто технічно, організаційно, та й недоцільне під кутом зору її ефективності. У всіх країнах є групи населення, які беруть найактивнішу участь у політичному житті та відіграють ключову роль у здійсненні влади. Такі групи в політології називають політичними елітами. Вивчення сутності політичних еліт та основних підходів до її визначення є надзвичайно необхідним та важливим. Визнано, що найвагоміший внесок в теорію елітизму зроблено в першій третині минулого століття трьома відомими соціальними дослідниками Г. Моска, В. Парето і Р. Міхельсом.

Зокрема, Г. Моска на широкому історичному матеріалі доводить, що серед незмінних явищ і тенденцій, що виявляються у всіх політичних організаціях, одне стає очевидно навіть при поверхневому погляді. «У всі часи історії людства, – зазначав він, – починаючи з наближення до цивілізації і закінчуючи сучасними передовими і великими суспільствами, завжди існувало два класи людей – клас, який керує, і клас, яким керують. Перший звичайно небагато чисельний, виконує всі політичні функції, монополізує в своїх руках владу і насолоджується перевагами, які дає ця влада, в той час як другий більш чисельний клас керується і контролюється першим» [1, с. 11].

Слово «еліта» у перекладі з французького означає «краще», «добірне», «обране». У соціальному значенні слово «еліта» відноситься до кращої, найбільш цінної для суспільства групи, що стоїть над масами і покликана в силу володіння особливими якостями керувати ними.

В. Липинський увійшов в історію політичної науки як провідний теоретик українського консерватизму, поборник української монархічної державності. Досить цікавою і самобутньою в історії української суспільно-політичної думки є його елітарна концепція. Передумовою провідної ролі національної аристократії є, на думку вченого, її прагнення до влади і готовність боротися за неї. В. Липинський є автором концепції «національної аристократії». На його думку, в кожній нації існує група людей, яка керує нацією, стоячи на чолі її політичних і організаційних установ. Вона створює певні культурні, моральні, політичні та цивілізаційні цінності, які потім привласнює собі ціла нація для нормальної життєдіяльності. Таку провідну групу В. Липинський й називає «національною аристократією». В. Липинський підкреслює важливість процесу «постійного відновлення або зміни аристократії», тобто циркуляції еліт. Коли цей процес припиняється, то нація попадає під провід чужої, сильнішої, ніж власна, політичної еліти, втрачаючи свою національну ідентичність. В. Липинський запевняє, що «без своєї власної національної аристократії – без такої меншості, яка була б настільки активна, сильна та авторитетна, щоб організувати пасивну більшість нації всередині, і тим захистити її од ворожих наскоків зовні – немає і не може бути нації» [6, с. 188]. Постійне відтворення нації – це, за Липинським, вичини і незмінний наслідок боротьби творчих, продукуючих класів.

У своєму фундаментальному політичному трактаті «Листи до братів-хліборобів» В. Липинський наголошує, що народи, які не вміють витворити власних «панів», тобто політичної еліти, приречені на те, щоб навика коритися чужим.

Концепція еліти розроблена Д. Донцовим у праці «Дух нашої давнини». На його думку, джерелом формування еліти має бути суворий відбір «кращих людей» з усіх верств суспільства, а не лише з міфічного «демосу», маси, класу, партії. Принциповою для Д. Донцова є обов'язковість суворості «чистки», «проціжування» цього відбору, завдяки чому має зберігатися духовна, моральна чистота, владна сила, могутність еліти. «Суспільство існує як спільнота, поділена на шаблі, від вищого до нижчого, зі стисло означеними функціями кожної з своїх частин... Виміряне демократами суспільство, яке складалося б лише з селянства, або взагалі лише з т.зв. трудящого народу, без окремої провідної верстви – це плебейська фантазія, в житті не існуюча...» [3, с. 96]. На першій стадії своєї діяльності Д. Донцов заперечував націоналізм, був переконаним соціал-демократом і кінцевою метою революційної боротьби вважав повалення абсолютизму, здобуття Україною автономії у складі демократичної Росії.

Д. Донцов вважає, що без еліти суспільство є «стадом». До еліти відносяться лише люди особливого типу, особливої вдачі. «Це – фанати, аскети, подвижники типу Мономаха, Лойоли, Валенштейна, Вільгельма Орочського, Дмитра Вишневецького, Богуна, Вишньського, що є в вічній тривозі, в напруженні всіх сил духу і серця, байдужі на свої тілесні потреби. Це в протилежність до представників субстрату, розлізких, м'явих, сентиментально-сльозливих і осталих – сухі і вогненні душі формотворців, палими невгамовними внутрішнім вогнем...» [2, с. 48].

До прикмет членів провідної верстви Д. Донцов відносив:

- 1) шляхетність, благородство;
- 2) мудрість (наявність концепції своїх дій);
- 3) мужність, відвага (проявляється у вмінні протиставитись оточенню й самому собі у всіх слабкостях).

Усі три прикмети члена провідної верстви впливають з його психічної вдачі.

Д. Донцов у своєму творі «Націоналізм» виділяє «ініціативну меншість» (еліту) і «пасивного чинника нації» (народ). Він зазначає, що «ініціативна меншість» повинна не тільки формулювати певну ідею, а й мобілізувати народ на її здійснення, застосовуючи «творче насильство» меншості над більшістю. На думку Д. Донцова, для досягнення могутності нації і створення національної державності політичній еліті дозволено застосовувати будь-які засоби [4].

Несумісність поглядів на методи досягнення української державності закономірно вилилась у протилежні погляди на принципові засади цієї державності, хоча ані Д. Донцов, ані В. Липинський не дали у своїх працях чіткої моделі політико-правового устрою майбутньої незалежної України.

Д. Донцов віддавав перевагу політичним системам тоталітарного типу (італійський фашизм, німецький націонал-соціалізм, ленінсько-сталінський більшовизм тощо). Він бачив ідеальну українську державу з політичним устроєм, який спирається на охлократичні засади, коли невелика партія «орденського типу» накидає свою тоталітарну волю решті суспільства. Він до кінця залишався вірним принципу вождизму. Отже, запропонована Д. Донцовим система влади свідомо ніколи не дала б повстати громадянському суспільству, а тому була б нездатною створити модерну націю. Вона була б найжорстокішим і найпримітивнішим суспільно-політичним режимом. Натомість В. Липинський був послідовним консерватором, який пов'язував розбудову української держави з відродженням і модернізацією станового суспільства зразка держави часів Богдана Хмельницького. В уяві вченого найліпшою формою організації суспільства була б та, що ґрунтувалася на класократичних засадах, коли правління здійснюється лицарською або військовою верствою, яка заробляє на життя матеріальним виробництвом. Щоправда, наприкінці свого життя В. Липинський дійшов висновку, що найліпшою формою урядування в Україні може стати парламентарна монархія на зразок британської. Свої симпатії до англійської моделі вчений обґрунтував наявністю в ній гармонійного балансу функцій між консерватизмом старої аристократії та поступовістю й революційністю нових соціальних груп.

Творчість Д. Донцова та В. Липинського справила величезний вплив на подальшу боротьбу українського народу за свою незалежність. Зокрема, О. Стельний зазначає, що інтегральний націоналізм, ідеологом якого був Д. Донцов, став світоглядною засадою національно-визвольних змагань після поразки української революції 1917-1921 рр. Філософсько-політичні погляди Д. Донцова та В. Липинського на державне будівництво не втрачають своєї актуальності й за сучасної доби. Вони синтезували елементи європейської філософської, політичної та соціологічної думки з українськими інтелектуальними традиціями та реаліями суспільного життя. Саме тому, за сучасних умов масштабної модернізації українського суспільства, вони є безцінним джерелом нових ідей та подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Ашин Г. К. Міф про еліту. К.: Товариство «Знання», 1964. 48 с.
2. Донцов Д. «Історія розвитку української державної ідеї». 1991. 48 с.
3. Донцов Д. Дух нашої давнини. Прага, 1944. 96 с.
4. Донцов Д. Націоналізм. *Історія філософії України*. 215 с.
5. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Відень, 1926. 467 с.

6. Резнік В. В. Д. Донцов і В. Липинський в історії України: порівняльний аналіз. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*. К., 2004. Вип. 26. С. 61–68.